

KONJUNKTURBREV

FRÅN LIVSMEDELSFÖRETAGEN

Q3 2021

Största kostnadsökningarna på 12 år skakar om livsmedelsindustrin

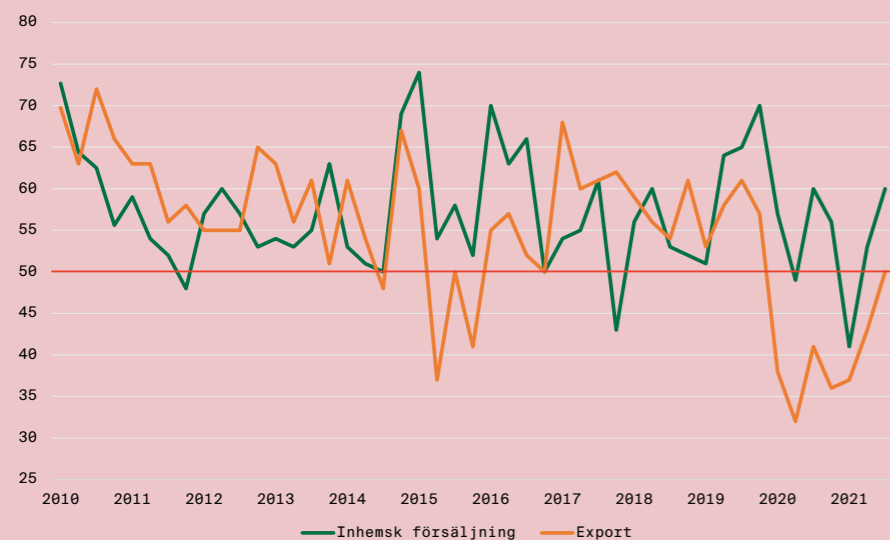

Vanligtvis har Livsmedelsföretagens kvartalsvisa konjunkturbrev olika teman för att spegla flera aspekter av livsmedelsindustrin. Q3-brevet blir det tredje i rad med fokus på samma fråga: de enorma kostnadsökningarna för svenska livsmedelsproducenter. Konsumenterna kan vänta sig tydligare prishöjningar senast i början av 2022.

Så gick det för industrin Q3 2021

BILD 1. Livsmedelsföretagens konjunkturbarometer. Utfall andra kvartalet 2021. Index 50 markerar oförändrad utveckling jämfört med motsvarande period året innan.

Källa: Livsmedelsföretagen

Årets tredje kvartal för svensk livsmedelsproduktion innehöll både framgångar och motgångar. Framgångarna handlade om växande volymer på den helt avgörande svenska hemmamarknaden, uttryckt i index 60 (50 motsvarar oförändrad utveckling, årstakt). Tillväxten var dock inte fullt så stark som företagen indikerade i Q2-brevets halvårsprognos. Men med ett kvartal kvar av året är det fullt möjligt att prognosen ändå blir sannspådd. Den nya prognosen (rullande sexmånaders) är fortsatt klart optimistisk med index 69. Inget kunde vara mer välkommet än ett starkt Q4, årets i särklass viktigaste kvartal.

FLASKHALSAR I MÄNGDER

Med en i grunden hög efterfrågan på svenskproducerade livsmedel bestod kvartalets stora utmaningar huvudsakligen av kostnadsinflation och utbudsbegränsningar. Faktum är att det här konjunkturberättelsen aldrig har upplevt en tid när livsmedelsindustrin behövt hantera så många olika flaskhalsar på en och samma gång. Under Q3 svarade knappt 8 av 10 företag att produktionen stördes av olika typer av utbudsproblem. Det handlade om brister i tillgång på råvara, förpackningsmaterial (plast och wellpapp) och transporter, bland annat.

En tredjedel av företagen anger att de inte fått tag i tillräcklig mängd önskad livsmedelsråvara under kvartalet. Fördelat på inhemsk respektive importerad råvara visar det sig att tillgångsproblemet är störst för de importerade råvarorna. 35 procent av företagen upplevde brist på importerade råvaror, varav 12 procentenheter angav stor brist. Flertalet företag nämner särskilt problem med tillgången på livsmedelsråvaror från Asien. Flera centrala hamnar i bland annat Kina har under sensommaren antingen varit helt stängda, till följd av lokala coronabrott, eller varit överbelastade. Detta visar sig nu i form av försenade eller inställda leveranser för svenska beställare av asiatiska varor.

Också förpackningsmaterial är för närvarande en trång sektor. Enligt ett stort antal medlemsföretag råder det brist på både wellpapp och plastförpackningar. Ovanpå detta upplever dessutom en femtedel av företagen brist på ledig transportkapacitet. Utbudsstörningarna omfattar för närvarande i stort sett samtliga komponenter i produktionen av livsmedel.

TABELL 1. Har företagets produktion och/eller lönsamhet påverkats av det globala utbuds- och transportkaoset under Q3? Hur ser er prognos ut i dessa delar för Q4?

Källa: Livsmedelsföretagen

	UTFALL Q3	PROGNOS Q4
Ja, mycket	7%	20%
Ja, en del	52%	51%
Ja, en mindre del	21%	13%
Nej	13%	13%
Vet ej	9%	4%

TABELL 2. På vilket sätt har företaget påverkats under Q3? Flera möjliga svar.

Källa: Livsmedelsföretagen

Utbud: Vi får inte tag i tillräcklig mängd med rå/insatsvara	36%
Utbud: Vi får inte tag i tillräcklig mängd förpackningsmaterial	31%
Utbud: Brist på transporttjänster hämmar vår försäljning (inhemskt/export)	21%
Kostnaderna för våra transporter (ut/inkommande) har ökat markant	71%
Kostnaderna för råvara har ökat markant	71%
Kostnaderna för företagets elförbrukning har ökat markant	59%
Annat:	1%

TABELL 3. Hur fördelar sig utbudsbristen mellan inhemsk och importerad råvara? Andel av samtliga deltagande företag.

Källa: Livsmedelsföretagen

	Inhemsk	Import
Stor utbudsbrist	2%	12%
Viss utbudsbrist	18%	23%

TABELL 4. Hur ser företagets prognos ut vad gäller kostnaderna för rå- och insatsvara det kommande halvåret?

Källa: Livsmedelsföretagen

Ökar kraftigt (+20%)	25%
Ökar (<20%)	72%
Är oförändrade	2%
Minskar <20%	1%
Minskar mycket >20%	0%
Vet ej	0%

BILD 2. Livsmedelsföretagens index över råvarukostnader t o m Q3 2021. Kvartal i årstakt. Indexvärde över 50 indikerar ökade kostnader.

Källa: Livsmedelsföretagen

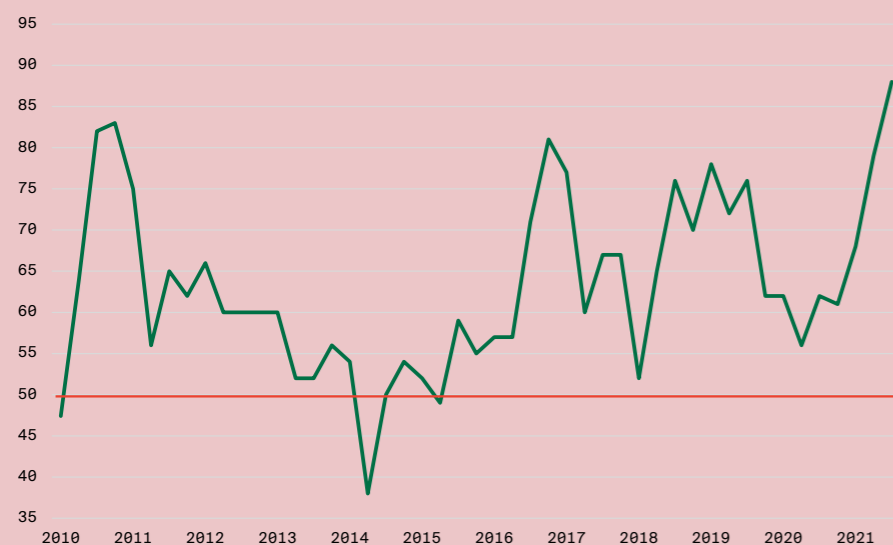
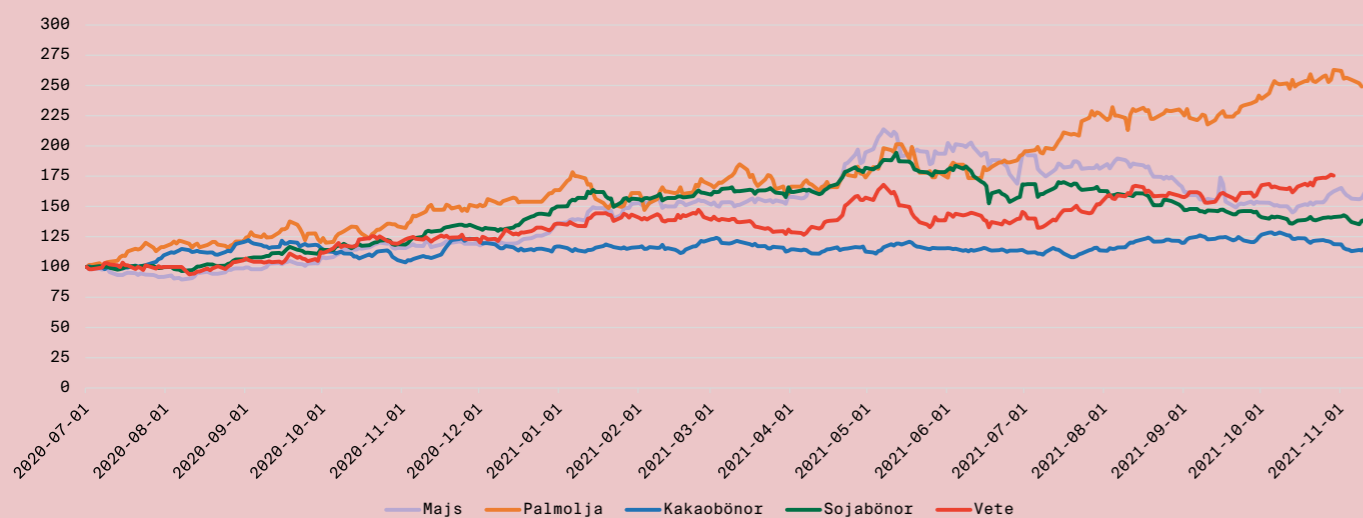

BILD 3. Spotpriser på centrala livsmedelsråvaror. Index, 1 juli 2020 = 100.

Källa: Macrobond

STÖRSTA UPPMÄTTA KOSTNADSÖKNINGEN PÅ 12 ÅR

Utbudsstörningarna gör att kostnaderna för råvara, transporter och förpackningsmaterial pekar brant upp. Därutöver har elkostnaderna skenat under sensommaren och inledningen av hösten. Tillsammans gör detta att indexvärdet för företagets kostnader under Q3 landar på den högsta nivån under konjunktorenkätens 12-åriga historia, index 88. I stort sett samtliga företag räknar med att kostnadsökningarna kommer fortsätta under det kommande halvåret. En fjärdedel av företagen räknar med kostnadsökningar överstigande 20 procent.

TERMINSHANDELN VÄXER I ANDEL

Av företagets kostnadsposter utgör inköp av råvara den enskilt största, med ett genomsnitt på cirka 50 procent av företagets omsättning. I tider med snabbt förändrade råvarupriser ändras därmed produktionsvillkoren drastiskt för företagen. En åtgärd de flesta företag använder sig av för att minimera osäkerheter kring utgifterna för råvaruinköpen är att handla på termin. 8 av 10 medlemsföretag gör det i olika omfattning. Just senare års ryckiga och oförutsägbara råvaruprisutveckling har för en dryg fjärdedel av företagen inneburit att man ökat andelen inköp på termin.

Andelen inköp som handlas på termin varierar väsentligt mellan företagen. Vissa binder sig för upp till 85 procent av inköpen på ett förutbestämt pris, medan andra binder sig för 15-20 procent. Genomsnittet för medlemsföretagen ligger på 50 procent. Längden på kontrakten varierar också stort. Som längst binder företagen sina inköp på 12 månader och som kortast endast en månad. Genomsnittet låg på knappt 6 månader.

Terminskontrakt ger företagen en större förutsägbarhet i hur kostnadsmassan utvecklas, men de hjälper inte företagen att komma undan den sortens långvariga prisökningar på råvara som vi nu ser. Allteftersom de gamla terminskontrakten löper ut kommer företagen tvingas binda sig på betydligt högre kostnadsnivåer än idag. Detta ligger säkerligen med i vågskålen i företagets bedömning av hur deras råvarukostnader förväntas utvecklas det kommande halvåret.

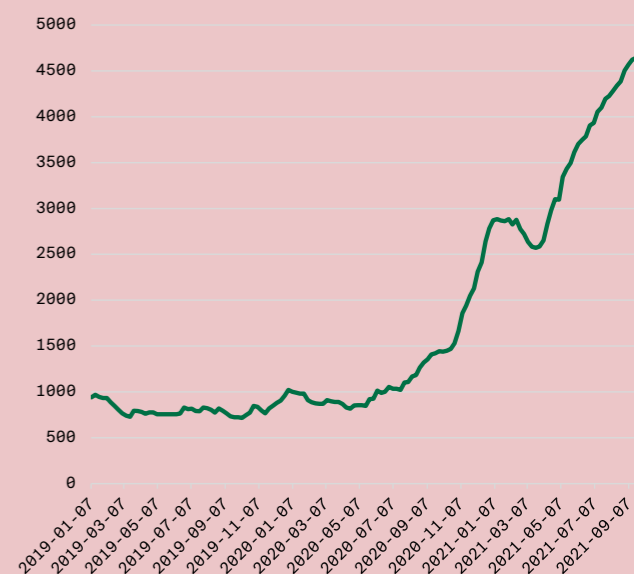
TABELL 5. Har andelen inköp på termin ökat som en konsekvens av senare års snabba och osäkra prisutveckling på råvara?

Källa: Livsmedelsföretagen

Ökat mycket	0%
Ökat	27%
Varit oförändrad	51%
Minskat	0%
Minskat mycket	1%
Vet ej	3%
Företaget handlar inte på termin	19%

Bild 4. Utvecklingen av kostnaden för containerfrakt, Shanghai Shipping Exchange.

Källa: Macrobond

KONSUMENTLEDET PÅ TUR FÖR PRISÖKNINGAR

Hittills har producenternas kraftiga kostnadsökningar inte gjort något större avtryck i konsumenternas plånböcker. För en utomstående kan detta verka obegripligt. Senaste noteringen från SCB avseende oktober månad visade på en prisökning om 1,3 procent av livsmedelskorgen (årstakt). Det är under den genomsnittliga månatliga prisökningen de senaste 11 åren på 1,7 procent. Perioden mars-juli 2021 minskade dessutom priserna varje enskild månad.

“EN VIKTIG ANLEDNING TILL DEN HÄR EFTERSLÄPNINGEN ÄR ATT DAGLIGVARUHANDELN – SOM BESTÄMMER SLUTPRISET I BUTIK – OCKSÅ ”BINDER” EN STOR DEL AV SINA INKÖP MED VARIERANDE LÄNGD.”

En viktig anledning till den här eftersläpningen är att dagligvaruhandeln – som bestämmer slutpriset i butik – också ”binder” en stor del av sina inköp med varierande längd. Förvisso förekommer indexreglerade avtal (kopplade till prisutvecklingen på råvarumarknaden) numera som ger leverantörerna möjlighet att justera sina leveranspriser utan en regelrätt förhandling. Men de är inte heltäckande och behovet bland många av leverantörerna att höja sina priser utöver indexregleringen torde för närvarande vara omfattande, givet den bild som beskrivits ovan. Slutsatsen är att prisutvecklingen i konsumentledet mot slutet av året och vid inledningen av 2022 kommer sätta tydligare fart. Det rimmar väl med medlemsföretagens angivna leddtid på 5-6 månader från startad leveransvillkorsförhandling till att dagligvaruhandeln justerar priserna i butik.

Elpriserna en ny huvudvärk

En del i företagens ökade kostnader under det senaste kvartalet är kopplat till ökade elpriser. De skenande elkostnaderna är konsekvensen av en alltmer bristfällig svensk elförsörjning, med en allt mindre andel planerbar elproduktion och med en underdimensionerad elöverföringskapacitet från de norra till de södra landsändarna. För hela den svenska industrisektorn är det här en högst oroväckande och ovälkommen utveckling. Svensk industri har i flera decennier kunnat planera för och bygga ut sin produktion varhelst de önskat. Elförsörjningen har varit på plats och dessutom till en kostnad som varit konkurrenskraftig.

Den utveckling som hushåll och företag i landets södra halva (elzon 3 och 4) nu upplever, med priser på spotmarknaden som aldrig tidigare skådats, är inget mindre än ett paradigmskifte. En absolut majoritet av Sveriges livsmedelsproducenter ligger söder om Uppsala, där framtiden för elförsörjningen på kort, medellång och lång sikt är högst osäker. På 10–20 års sikt förväntas behovet av el fördubblas i takt med ökad elektrifiering i hela landet och med en övergång till fossilfri stålproduktion i

norra Sverige. Det är högst oklart om den svenska elproduktionen förmår expandera i samma takt. Tidsödande ansöknings- och bygglovsprocesser för bland annat vindkraftsbyggen är en faktor som ger anledning till oro. Frågan är oerhört komplex och svårgenomtränglig då osäkerheterna är stora både avseende utbuds- och efterfrågesidan.

För livsmedelsproducenterna innebär elförsörjningsfrågan ett osäkerhetsmoment som de gärna varit utan. Deras oro handlar om en rad olika aspekter kopplade till elförsörjningen, inte minst de problem som uppstår vid oplanerade elavbrott under effekttoppar. Knappt hälften av medlemsföretagen ser allvarligt på just oplanerade driftsstopp. För den processinriktade livsmedelsproduktionen är oplanerade driftsstopp förenat med mycket stora kostnader.

De stora kostnadsökningarna under 2021 i elzon 3 och 4 är en källa till oro för samtliga livsmedelsföretag som är verksamma där. I närtid finns heller inget som materiellt ändrar på jämvikten mellan utbud och efterfrågan på el i södra Sverige varför bestående höga elpriser inte kan uteslutas. Totalt kokar elfrågan ner till två avgörande frågor för företagen: tillgång och pris. Med tillgång menas tillgång på el alla dygnets timmar också de kallaste vinterdagarna eller hetaste sommardagarna. Med pris avses ett konkurrenskraftigt pris, internationellt likaväl som nationellt. Osäkerheter i båda delar hämmar utan tvekan företagets investeringsvilja, och sju av tio företag anger att så är fallet. Dimman kring den svenska elförsörjningen är kompakt. Nu måste politiken se till att skingra den helt.

TABELL 6. Hur ser ert företag på utvecklingen vad gäller den svenska elförsörjningen? Hur väl stämmer följande påståenden in på ert företag? Andelar av företagen verksamma inom elzon 3 och 4.

Källa: Livsmedelsföretagen

	Företaget är oroat för driftsstopp orsakade av elavbrott under effekttoppar mm.	Företaget är oroat för skenande kostnader för företagets elförbrukning.	Trenden mot en mer osäker elförsörjning i södra Sverige verkar skadligt på vårt företags investeringsvilja
Stämmer inte alls	47%	2%	28%
Stämmer delvis	34%	42%	49%
Stämmer helt	19%	56%	22%

Nya spelregler i den svenska livsmedelskedjan

“KOMMER DÅ DEN NYA LAGSTIFTNINGEN ATT UPPNÅ SITT SYFTE – ATT SKAPA EN BÄTTRE BALANS I DEN SVENSKA LIVSMEDELSKEDJAN?”

I början av november, efter många års utredande, trädde lagen om otillbörliga affärsmetoder i livsmedelskedjan, UTP, i kraft. Målsättningen med lagen är att komma tillrätta med affärsmetoder som verkar ensidigt gynnande i den svenska livsmedelsekonomin. Lagen bygger på ett EU-direktiv och är därmed tvingande för samtliga medlemsländer. Inte minst Sverige, med tre dominerande dagligvaruaktörer, var i behov av ett tydligare regelverk.

Under flera decennier har ordningen inom den svenska livsmedelskedjan varit att dagligvaruhandeln genom storuppfinningsrikedom minimerar sin egen risk och istället lägger den hos leverantörerna. Det har här milt sagt inverkat menligt på livsmedelsindustrins lönsamhet och investeringsvilja. Något som hela den svenska livsmedelsekonomin förlorat på långsiktigt.

Den nya lagstiftningen innebär att nya spelregler gäller i hela den svenska livsmedelskedjan, och företagen behöver nu sätta sig in i vilka rättigheter och skyldigheter de är bundna till. Vid kvartalsskiftet

Q3/Q4 hade hälften av medlemsföretagen påbörjat det arbetet. För den andra halvan finns ingen tid att förlora nu när lagen börjat gälla.

För dagligvaruhandeln innebär lagen bland annat att de inte längre får kräva betalningstider längre än 30 dagar, något som tidigare varit vanligt. Den nya maxtiden 30 dagar har gjort att dagligvaruhandeln i förekommande fall, som kompensation, krävt minskade leveranspriser. En femtedel av medlemsföretagen rapporterar om olika typer av påstötningar från handeln med kopplingar till den nya lagstiftningen.

Kommer då den nya lagstiftningen att uppnå sitt syfte – att skapa en bättre balans i den svenska livsmedelskedjan? Det återstår naturligtvis att se. Det blir centralt att följa den praxis som växer fram i handelsrelationerna de kommande åren. Från leverantörsperspektiv råder det delade meningar om lagen får avsedd effekt. Hälften av företagen tror på förbättrade affärsrelationer i spåren av den nya lagen. 27 procent av företagen räknar med att UTP-lagen inte förmår ändra på relationerna.

TABELL 7. Har företaget vidtagit åtgärder internt med tanke på den nya UTP-lagstiftningen (lagen om otillbörliga handelsmetoder)?

Källa: Livsmedelsföretagen

Ja	51%	12%
Nej	44%	23%
Vet ej	5%	23%

TABELL 8. Har dagligvaruaktörerna kommit med nya specifika krav/påstötningar med hänvisning till den nya UTP-lagstiftningen?

Källa: Livsmedelsföretagen

Ja	21%	12%
Nej	62%	23%
Vet ej	17%	23%

TABELL 9. Tror ni att den nya lagen om otillbörliga handelsmetoder leder till en jämnare maktbalans inom den svenska livsmedelskedjan?

Källa: Livsmedelsföretagen

Ja, med stöd av UTP-lagstiftningen tror vi på förbättrade affärsrelationer i livsmedelskedjan	51%	12%
Nej, i sin helhet tror vi inte UTP-lagen gör någon skillnad i relationerna inom livsmedelskedjan	27%	23%
Vet inte	23%	23%

**LIVSMEDELSFÖRETAGENS KONJUNKTURBREV
UTKOMMER FYRA GÅNGER PER ÅR. MEDVERKANDE
FÖRETAG STÅR FÖR CIRKA 50 PROCENT AV BRANSCHENS
OMSÄTTNING. ALLA SVAR ÄR VIKTADE EFTER
FÖRETAGETS OMSÄTTNINGSTORLEK.**

**FÖR FRÅGOR OM LIVSMEDELSFÖRETAGENS
KONJUNKTURBREV KONTAKTA:**

**CARL ECKERDAL, CHEFEKONOM
08-762 61 96, CARL.ECKERDAL@LI.SE**

LIVSMEDELSFÖRETAGEN